

נושא עבודה זו הוא: "פשרה עדיפה על הסתלקות בתובענות ייצוגיות".

שאלת המחקר בעבודה זו היא: מהו ההסדר הראוי בסיום תובענה ייצוגית טרם ניהולה באופן מלא בבית המשפט – האם הסתלקות או שמא פשרה?

שיטת המשפט הישראלית הכירה משכבר הימים בתפקידה הייחודי של הרשות השופטת בהגנה על זכויות הפרט גם במחיר העמסת המערכת בתביעות שבסופו של יום נדחות מטעמים שונים. בכך התפתח בישראל שיח משפטי פורה בין גורמיה השונים של מערכת המשפט - עורכי הדין, אנשי האקדמיה, השופטים בערכאות השונות והמחוקקים - שיח שחשיבותו לשימור שלטון החוק ברורה. שיח זה כלל את האפשרות של הגשת תובענות ייצוגיות, וזאת בכדי להקל על בתי המשפט העמוסים וכן לאפשר לאזרחים יחידים באוכלוסייה את זכות הגישה לערכאות גם אם אין ביכולתם ו/או אם לא משתלם היה להם לגשת בתור יחידים ולנהל תביעה פרטנית.

על רקע זה, המצב המשפטי הכיר בהליך של ניהול תובענה ייצוגית בו ניתן לתבוע בריבוי תובעים אשר ניזוקו כתוצאה ממעשה או מחדל של גוף או רשות ציבורית. בישראל, החלה שיטת המשפט לאפשר את הגשת התביעה הייצוגית במסגרת תקנה אחת, ללא קיומו של חוק שמסדיר את הכללים ואופן ניהול התובענה. עם זאת, עם השנים שכלל המחוקק, בהתוויית שופטי בתי המשפט, את המנגנון, וכיום יש במדינת ישראל חוק מקיף לגבי תובענות ייצוגיות, כולל תקנות מתאימות בעניין.

בפרק א', "כלי התובענה הייצוגית" אסקור את הליך ההתפתחות ההיסטורית של כלי התובענה הייצוגית בישראל, וכן אסקור את הפסיקה המשפטית הרלוונטית בנושא התפתחות כלי התובענות הייצוגיות בישראל. כמו כן, אציג את השחקנים המרכזיים בתובענה הייצוגית, ואת הכללים הבולטים לגבי אופן הגשת התביעה וניהולה כולל המתווה שעל הצדדים להליך לעבור כדי לנהל את התובענה הייצוגית כסדרה.

בפרק ב', "פשרה והסתלקות בתובענה הייצוגית", נראה כי ישנן שתי דרכים בהן ניתן לצאת מהתובענה הייצוגית: על דרך הסדר פשרה או על דרך הסתלקות ממנה. לכל אחת מדרכים אלו ישנן "תחנות יציאה" אשר יכולות לפשט את היציאה מהתובענה או לסבך אותה. כדי להסתלק מן התביעה הייצוגית, על המסתלק לקבל את אישורו של בית המשפט לכך, גם אם התובע הסכים ליציאתו מהתובענה. ביציאה מן התובענה על דרך הסכם הפשרה, נדרשת אישורו של בית המשפט גם כן.

בפרק ג', "פשרה מול הסתלקות - מהו ההסדר הראוי", נוכל לראות כי כלי ההסתלקות מן התובענה הוא כלי אשר פשוט יותר ליציאתו של מסתלק מן התובענה, אך נדרשת במקום זה פיקוח גבוה מצד בית המשפט על כך - זאת מאחר ויציאתו של מסתלק יכולה להיות מלווה בהצעת גמול כספי גבוה מצד הנתבע, דבר אשר יכול להיות פעולה שאינה כשרה. בעת שמחליטים לסיים את התובענה הייצוגית בדרך של הסדר פשרה, ייתכן כי המצב יהיה פשוט עוד יותר בטרם תאושר התובענה כייצוגית. יחד עם זאת, לאחר שאושרה התובענה הייצוגית, ייתכן שאפשרות זו תהיה פחות פשוטה כמשמעה.

בפרק ד' "משפט משווה - ארצות הברית", אסקור את המנגנון הקיים בארצות הברית, ואת האופן שבו מגישים ומנהלים בה תובענה ייצוגית. כמו כן, אוסיף ואדון בקיומם של הסדרים כגון פשרה והסתלקות בדין האמריקאי, וכיצד הם מתנהלים בשיטת המשפט הייחודית לארצות הברית. יש לציין כי ארצות הברית היא ארץ תולדת התובענות הייצוגיות, ולכן השוואה אליה היא השוואה הכרחית ומהותית כדי

המנהלי - תובענות כנגד רשויות שלטון. השופט שטרסברג-כהן מתעמתת חזיתית עם טענות המדינה בהציגה פתרונות לקשיים שהתקנה מעוררת. הנשיא ברק מותח ביקורת על נימוקי שופטי הרוב בצינו שבית המשפט יכול להבטיח בדרך שיפוטית אחידות, יציבות והעמדת עקרונות מרסנים לתובענה הייצוגית. הנשיא ברק מוסיף כי למחוקק ניתנה שהות מספקת להסדיר נושא זה, אך הוא בחר להתמהמה. לפיכך, לשיטתו, אין מנוס מפיתוח דיני התובענה הייצוגית שמירה על מסגרת נורמטיבית והתמודדות עם חסרונותיה. בכך ייתן מענה לצורכי החיים המשתנים תוך הבטחת גמישות. למעשה, אפוא, בעניין א.ש.ת, בית המשפט סבר, בדעת רוב, כי על המחוקק לאחד תחת קורת-גג אחת את כל הוראות המסגרת לגבי תובענות ייצוגיות, ולמעשה הותיר את עניין הסדרת תובענות הייצוגיות למחוקק.

הנה כי כן, בעבר, הגשת תובענה ייצוגית התאפשרה באמצעות שימוש בסעיף 29 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984 (להלן: "**תקסד"א**").⁴ אולם, היה צורך בהסדרה של מנגנון התובענה הייצוגית בחוק נפרד שכן התקנה עוררה בעיות רבות בהגשת התובענה הייצוגית עקב התנאים שהיו קבועים בה ונוכח היותה חקיקת משנה ולא חוק של הכנסת. עם הזמן, כשההליך תפס תאוצה⁵ החלה הכנסת לגבש חקיקה ספציפית שהסדירה הגשת התובענה בתחומי משפט ייחודיים כגון: חוק הבנקאות, חוק החברות, חוק ההגבלים העסקיים, חוק ניירות ערך. זאת כאמור, עד לשנת 2006 בה חוקק חוק תובענות ייצוגיות.⁶

חוק התובענות הייצוגיות קובע את המנגנון המפורט להגשת תובענה ייצוגית ולאופן ניהולה. החוק עונה על כמה צרכים חשובים ובסיסיים - הוא מאפשר זכות גישה לערכאות לסוג אוכלוסייה המתקשה לפנות לבית המשפט כיחידים, וכן מאפשר כדאיות כלכלית בתביעה שלא היה יעיל לנהל אותה כתובע יחידני. התובענה הייצוגית, אפוא, מכפילה את הנזק של היחיד, במספר התובעים הפוטנציאליים, וכך נוצר סכום פיצוי שעבורו כדאי להגיש תביעה משותפת⁷; הוא יוצר הרתעה ונותן סעד הולם למי שנפגע כתוצאה מהפרתו של החוק, ובכך מאזן פערי כוחות בין הפרט לבין הגוף המסחרי/ציבורי; הוא מאפשר ניהול יעיל, הוגן וממצה של תובענות. חוק תובענות ייצוגיות הרחיב את מסגרת העילות שבגינן ניתן להגיש תובענה ייצוגית בהשוואה לעילות שמנה סעיף 29 לתקסד"א. לשון סעיף 3(א) לחוק תובענות ייצוגיות היא:

"לא תוגש תובענה ייצוגית אלא בתביעה כמפורט בתוספת השנייה או בעניין

שנקבע בהוראת חוק מפורשת כי ניתן להגיש בו תובענה ייצוגית"

סעיף 29 לתקסד"א קבע עילות מצומצמות יותר להגשת תובענות ייצוגיות. באופן זה, חוק תובענות ייצוגיות כולל עילות שונות מתחום יחסי העבודה,⁸ וכן תביעות השבה בגין גבייה לא חוקית על ידי רשויות כהגדרתן בחוק.⁹ מעבר לכך, לאחר שחוקק החוק נוספו גם עילות ספציפיות בחוקים שונים,

⁴ חמי-בן-נון, "מעמדה של תקנה 29 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשמ"ד-1984", **שערי משפט** ד 193 (2005).

⁵ כבר בשנות התשעים החלו תביעות להיות מוגשות בתדירות גבוהה יותר (עקב היווצרות תאגידים גדולים והשתכללות החיים המודרניים).

⁶ משה טלגם, "תובענה ייצוגית – יישומים בפסיקה בישראל", **המשפט** 11, 14 (2001).

⁷ ראה: לעיל ה"ש 2

⁸ אלון קלמנט ושרון רבין-מרגליות "תובענות ייצוגיות בדיני עבודה – האם השתנו כללי המשחק?", **עיוני משפט** לא 369 (2009).

⁹ שם.

בא לספק מענה לנזק שנגרם לחברי הקבוצה, ולא רק, אלא גם אחרים שנפגעו באותו אופן אך לא היו צד לתובענה.²⁶

כמו כן, קבלת התובענה הייצוגית תביא את בית המשפט לקבוע פיצוי מיוחד לתובע מייצג אשר הגיש מיוזמתו את התובענה, והשקיע זמן ומשאבים בהגשתה ובניהולה. פיצוי זה הוא מעין תמריץ הנועד כדי לתמרץ אנשים להגיש תובענות ייצוגיות.²⁷ בנוסף, וכאמור, בית המשפט יקבע שכר טרחה לעורך הדין. שכר הטרחה ייגזר בדרך כלל מסכום הפיצוי שיקבע בית המשפט, ובכך הוא גם ייחסך מהתובע הייצוגי. גם בכך יש כדי להוות תמריץ להגשת תובענות ייצוגיות.²⁸

כפי שאציג להלן, תובענה ייצוגית יכולה להסתיים גם בפשרה או בהסתלקות, ובהסדרים אלה טמונים הן יתרונות והן חסרונות. לעתים יש בהסדרים אלה כדי לשרת את ציבור התובעים, ולעתים יש בהסדרים אלה כדי להוות דרך של התובע המייצג ושל עורך הדין המייצג את הקבוצה לקבלת פיצוי גבוה על חשבון כלל הקבוצה.

²⁶ראה: לעיל הי"ש 1.

²⁷שם.

²⁸שם.